

ПРИНЦИПИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО

PRINCIPLES OF THE CONSTITUTIONAL SYSTEM OF THE UKRAINIAN STATE OF THE HETMANATE OF P. SKOROPADSKY

Пономаренко А.Б., к.і.н., доцент,
доцент кафедри суспільно-політичних наук
Вінницький національний технічний університет

Герасимов Т.Ю., д.і.н.,
доцент кафедри суспільно-політичних наук
Вінницький національний технічний університет

У статті досліджуються принципи конституційного ладу Української Держави Гетьманату П. Скоропадського.

Проаналізовані конституційні акти «Грамота до всього українського народу» та «Закони про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., в яких П. Скоропадський визначив правові основи державної політики в перший день приходу до влади.

Як акти конституційного законодавства, розглянуті також Декларація (заява) «Про державний устрій та політику Української Держави» від 10 травня 1918 р., Закон «Про порядок складання законопроектів, внесення їх до Ради Міністрів, обговорення, затвердження їх та про форму і порядок оголошення законів» від 2 червня 1918 р., Закон «Про громадянство Української держави» від 2 липня 1918 р., Універсал Гетьмана «Про відродження козацького стану» від 16 жовтня 1918 р., «Грамота до українського народу з приводу півріччя існування Української Держави» від 29 жовтня 1918 р. та федеративна «Грамота до всіх українських громадян та козаків» 14 листопада 1918 р.

Стверджується, що П. Скоропадський поєднував національно-консервативну ідеологію в розбудові держави та ліберально-реформаторські засади в економіці. Конституційний лад Української Держави базувався на принципах: легітимності влади, соборності українських земель, суверенності, національної держави, унітарності, правової держави, авторитаризму, поєднання законодавчої та виконавчої влади, політичної неупередженості, стабільності та професіоналізму влади, єдиного громадянства. В Українській Державі на конституційному рівні проголошувалась свобода віросповідання, а православна церква визнавалась офіційною і отримала статус корпоративної публічного права.

Конституційне законодавство Української Держави мало установчий, програмний характер, позаяк воно не отримало подальшого розвитку внаслідок короткого періоду існування Гетьманату.

Ключові слова: Українська Держава, П. Скоропадський, гетьманат, принципи конституційного ладу.

The article researches the principles of the constitutional system of the Ukrainian State of the Hetmanate of P. Skoropadsky.

The constitutional acts "Letter to the entire Ukrainian people" and "Laws on the temporary state system of Ukraine" of April 29, 1918, in which P. Skoropadsky defined the legal foundations of state policy on the first day of coming to power, are analyzed.

As acts of constitutional legislation, the Declaration (statement) "On the State System and Policy of the Ukrainian State" of May 10, 1918, the Law "On the Procedure for Drafting Bills, Submitting Them to the Council of Ministers, Discussing Them, Approving Them, and on the Form and Procedure for Promulgating Laws" of June 2, 1918, the Law "On Citizenship of the Ukrainian State" of July 2, 1918, the Hetman's Universal "On the Revival of the Cossack Estate" of October 16, 1918, "Letter to the Ukrainian People on the Occasion of the Sixth Anniversary of the Existence of the Ukrainian State" of October 29, 1918, and the federal "Letter to All Ukrainian Citizens and Cossacks" of November 14, 1918 were also considered.

It is claimed that P. Skoropadsky combined national-conservative ideology in state building and liberal-reformist principles in the economy. The constitutional system of the Ukrainian State was based on the principles of: legitimacy of power, unity of Ukrainian lands, sovereignty, national state, unitarity, legal state, authoritarianism, combination of legislative and executive power, political impartiality, stability and professionalism of power, and unified citizenship. In the Ukrainian State, freedom of religion was proclaimed at the constitutional level, and the Orthodox Church was recognized as official and received the status of a public law corporation.

The constitutional legislation of the Ukrainian State had a constituent, programmatic nature, since it did not receive further development due to the short period of existence of the Hetmanate.

Key words: Ukrainian State, P. Skoropadsky, Hetmanate, principles of constitutional system.

Якість та ефективність законів великою мірою залежать від історичного досвіду законодавців, оскільки правовий закон має формуватися шляхом врахування позитивних здобутків української історії та недопущення помилок минулого. Вивчення історично-правової спадщини є необхідною умовою державотворення. В сучасних умовах, коли існує реальна загроза незалежності та територіальній цілісності держави, закономірним є звернення до вітчизняного досвіду конституціоналізму періоду Української революції 1917–1921 рр. Адже в сучасних умовах вирішуються досить схожі проблеми консолідації українського народу та збереження національної державності. З огляду на це, вивчення процесу державотворення періоду Гетьманату П. Скоропадського є актуальним і сьогодині, особливо в часі повномасштабного вторгнення російських військ в Україну.

Попри те, що історія становлення та функціонування Української Держави на чолі з П. Скоропадським всебічно і ґрунтовно вивчена, цей період є найбільш контроверсійною темою доби Української революції 1917–1921 рр.

Багатьом науковим дослідженням бракує об'єктивності, оскільки вони несуть відбиток особистих симпатій як з боку прихильників гетьмана, так і з боку опонентів гетьманського режиму.

Процес осмислення успіхів та невдач у діяльності гетьмана П. Скоропадського був започаткований безпосередніми учасниками тих подій. Першочергове місце серед них належить спогадам самого Павла Скоропадського. Важливу характеристику досліджуваного періоду маємо у спогадах міністра закордонних справ Української Держави Дмитра Дорошенка та його праці «Історія України 1917–1923 рр.» Саме до них здебільшого апелюють і сучасні дослідники. Серію публікацій, присвячених Українській Державі 1918 р., оприлюднив М. Стахів. Конституційне законодавство періоду Гетьманату розглядали у своїх працях представники діаспори К. Костів, М. Шкільник, О. Юрченко, Б. Коваль, Л. Окіншевич, І. Лисяк-Рудницький.

На цьому фундаменті в незалежній Україні формувалася історіографія Гетьманату, оскільки об'єктивне

наукове дослідження цього питання в УРСР було неможливим. З проголошенням незалежності України вивчення проблеми помітно активізувалось. Одними з перших до їх розробки долучились М. Копиленко, О. Копиленко, Д. Яневський, Т. Андрусак, О. Мироненко. Вагомий науковий внесок у вивчення законодавства періоду Гетьманату 1918 р. зробили О. Бойко, В. Верстюк, П. Гай-Нижник, Н. Єфремова, Я. Калакура, О. Михайлова, Н. Омельченко, Г. Папакін, Р. Пиріг, Т. Подковенко, О. Реєнт, Ю. Терещенко, Н. Турченко, М. Чубата та інші.

Аналіз досліджень вище названих авторів дає підстави стверджувати, що незважаючи на велику кількість детальних характеристик та загальних оцінок, недостатньо висвітлені принципи конституційного ладу Гетьманату 1918 р. Метою даної статті є їх дослідження на основі аналізу конституційного законодавства періоду Гетьманату П. Скоропадського.

29 квітня 1918 р. у Києві відбувся з'їзд хліборобів-землевласників, скликаний за ініціативою Союзу земельних власників та Української демократично-хліборобської партії для вирішення земельного питання. На конгрес до Києва прибуло 6432 уповноважених представники від восьми українських губерній: Волинської, Катеринославської, Київської, Подільської, Полтавської, Харківської, Херсонської та Чернігівської. Загалом учасників разом з делегатами було близько 8 тисяч осіб [1, с. 26], котрі представляли близько 8 мільйонів хліборобського населення України. Вмістити таку кількість людей в Києві могло лише приміщення цирку «Ніппо Паласе», та й то не повністю, бо делегати стояли на коридорах і навіть на вулиці перед будинком [2, с. 152]. Конгрес прийняв резолюцію про обрання присутнього в залі генерала Павла Скоропадського Гетьманом. Якщо порівняти представництво інших форумів періоду Української революції, то Хліборобський конгрес був найбільш масштабним. У квітні 1917 р. Національний конгрес, який наділив Українську Центральну Раду представницькими функціями, складався з близько 900 делегатів, які представляли далеко не всі регіони України. Перший Всеукраїнський військовий з'їзд у травні 1917 р. зібрав 700 учасників, Всеукраїнський селянський з'їзд у червні – 1500 делегатів з вирішальним голосом. [3, с. 61, 75, 77]. Норми представництва обох зібрань були спрощені та не скрізь дотримані. Трудовий конгрес України зібрав менше 1000 делегатів, причому від виборів його учасників були відсторонені так звані нетрудові елементи. У цьому контексті Українська Держава є не менш легітимною, ніж УНР доби Центральної Ради та Директорії [4, с. 21].

Центральна Рада лише в останній день свого перебування при владі спромоглася ухвалити Конституцію УНР, яка так і не набула чинності. На думку І. Лисяка-Рудницького, це, до певної міри, було щастям, бо ця конституція не мала шансів витримати пробу життя; таким чином її творці врятувалися від компрометації [5, с. 48]. Натомість П. Скоропадський проголосив свої пріоритети і наміри, визначив правові основи державної політики в перший день приходу до влади. 29 квітня 1918 р. були оприлюднені «Грамота до всього українського народу» та «Закони про тимчасовий державний устрій України». На думку більшості дослідників, проекти цих документів підготував юрист Олександр Палтов на основі «Зводу основних державних законів Російської імперії» в редакції від 23 квітня 1906 р. [2, с. 167].

Ці два установчих документи, які М. Стахів назвав тимчасовою конституцією [6, с. 649] давно і добре відомі. Тому проаналізуємо лише закріплені в них норми, що визначають принципи конституційного ладу Української Держави. Для цього необхідно також, враховуючи складні тогочасні історичні умови, крім установчих документів, використовувати й інші акти конституційного законодавства та реальну державну політику Гетьманату.

У «Грамоті...» зазначалося, що попередня влада була зовсім не здатна до державного будівництва, тому в Укра-

їні продовжуються бешкети, анархія, економічна розруха та безробіття, постає загроза голоду. Щоб забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці, П. Скоропадський вирішив взяти на себе тимчасово, до скликання Союму, всю повноту влади. Цією грамотою він проголосив себе Гетьманом всієї України, що означало загальнонаціональний характер влади П. Скоропадського та її поширення на всі етнічні українські землі. Таким чином, вперше було чітко висунуто принцип соборності українських земель, зафіксований титулом голови новоствореної держави – Гетьман всієї України [4, с. 25]. Національна державність, відроджена у своїй традиційній історичній формі – гетьманстві, мала виражати інтереси всієї української нації, а не окремих етносів, класів чи верств населення. Д. Дорошенко зазначав, що Гетьман та його уряд «стояли на ґрунті чисто державному, розуміючи українську державність територіально-історично, тим часом як українці-націоналісти... не могли собі уявити цю державність інакше, як у виключно й вузько національних українських формах» [1, с. 72]. Через поширення української ідентичності на все населення України незалежно від етнічного походження у такій державі мала формуватися політична нація. Створити її поза інститутом держави до 1918 р. було неможливо.

Утворення УНР базувалося на федералістсько-автомістській концепції, що не означало повної державної незалежності України. Третій Універсал Центральної Ради однозначно вказував на те, що Українська Народна Республіка зберігає єдність з федеративною Росією. Четвертий Універсал, попри проголошення незалежності України, визнавав можливість федеративного зв'язку України «з народними республіками колишньої Російської імперії» [7, с. 104]. В. Винниченко у своєму виступі навіть висловив впевненість, «що основи цього Універсалу приведуть нас до федерації соціалістичних республік всього світу» [3, с. 197]. До того ж IV Універсал проголошував українську державу як класову, де владу мала Центральна Рада як «представництво робочого народу – селян, робітників і солдатів» [7, с. 102]. Лише прийнята 29 квітня 1918 р. Конституція УНР закріпила принципи суверенності та незалежності держави, рівноправності громадян та народовладдя [8, с. 12]. Але вона не набрала чинності, тому гетьманський акт від 29 квітня 1918 р. був фактично першим діючим державним актом, який утвердив повну й остаточну суверенність України [4, с. 25].

У «Грамоті...» П. Скоропадський оголосив про звільнення всіх призначених Центральною Радою міністрів та їх товаришів (заступників), тобто осіб, що займали політичні посади. Проте всі інші державні урядовці залишалися виконувати свої обов'язки, якщо погоджувалися скласти присягу на вірність Українській Державі. Кадри службовців підбиралися переважно за професійною, а не за національною ознакою. Гетьман весь час прагнув залучити до роботи в уряді представників якомога ширшого українського політичного спектру. Таким чином, формування державного апарату відбувалось за принципами професіоналізму, стабільності та політичної неупередженості.

Шляхом військових та дипломатичних заходів владу Української держави було поширено майже на всі етнічні українські землі, крім невеликої території у Східній Україні. У жовтні 1918 р. було досягнуто принципової згоди на входження Криму до складу України на правах автономії. Уряд П. Скоропадського скасував адміністративно-територіальну реформу Центральної Ради, запроваджену законом «Про поділ України на землі» від 6 березня 1918 р., і повернув звичний адміністративно-територіальний поділ на губернії та повіти. Було утворено нові адміністративно-територіальні одиниці – Холмську губернію, Таврійську та Поліську округи. До Чернігівської і Харківської губерній включено нові повіти. Територія держави поділялася на 9 губерній і 2 округи [9, с. 232]. Отже, Українська Держава залишалася унітарною.

«Грамота...» в повній мірі відновила право приватної власності як фундамент культури і цивілізації. Відновлю-

валась свобода купівлі-продажу землі. Допускалось відчуження земель по дійсній їх вартості від великих власників для забезпечення малоземельних селян Декларувалось забезпечення прав робітничого класу, особливо залізничників. Відновлювалась повна свобода торгівлі й приватного підприємництва. Таким чином, проголошувався курс економічного лібералізму.

Відповідно до першого розділу «Законів...» влада управління в Українській Державі належала виключно Гетьману. Він затверджував закони, керував відносинами з іншими державами, був Верховним воєводою (головнокомандувачем), міг оголошувати воєнний або надзвичайний стан. Гетьман мав право здійснювати помилування і амністію, не порушуючи при цьому громадянських прав і законних інтересів інших осіб.

Гетьман призначав Голову Ради Міністрів і затверджував сформований ним кабінет. Гетьман мав право відправляти кабінет міністрів у відставку в повному складі, призначати й звільняти інших урядових осіб, якщо законом не було передбачено інакшого порядку. Гетьман також призначав членів Фінансової Ради та суддів Генерального Суду.

Пізніше П. Скоропадський жалкував, що віддав справу формування уряду до компетенції прем'єра, відчувши, що сам «потрапив до рук Ради Міністрів» [10, с. 138]. Уряд не був простою маріонеткою в руках голови держави. Гетьман не мав вирішального голосу на засіданнях Ради Міністрів та іноді був змушений коритися урядовим рішенням. Так, наприклад, 2 вересня уряд відмовив голові держави у переїзді до «колишнього імператорського палацу», оскільки це є «вкрай небажаним для безперешкодної ходи урядової роботи» [11, с. 106]. Цей факт показує, як П. Скоропадський поважав закон і правопорядок, й наскільки умовною була «диктатура» гетьмана.

Засаднича ідея авторитарного режиму П. Скоропадського була сформульована у Декларції (заяві) про державний устрій та політику Української Держави від 10 травня 1918 р., підписаній всіма членами уряду, сформованого Ф. Лизогубом. «Гетьман не бажає стати самодержавним. Гетьманство – це здійснення ідеї незалежної і вільної України в історичній, національно-українській формі», – йшлося у заяві. «Основна задача правительства, що має тимчасовий перехідний характер, лежить у тому, щоби зміцнити в Україні державний порядок і ... довести державу до скликання народного представництва, котре виявить правдиву волю ... українського народу в справі budouчого державного устрою України» [12, с. 2–3].

Другий розділ «Законів...», що мав назву «Про віру», проголошував свободу віросповідання, але православна віра визначалась як «первенствующа» в Українській Державі. Такий статус православної церкви цілком відповідав духу консервативної ідеології. Разом з тим, громадяни та всі мешканці, що належали до інших конфесій, користувались свободою віри і богослужіння.

П. Скоропадський сприяв утворенню української автокефальної православної церкви, усвідомлюючи її велике інституційне значення. Саме у гетьманському уряді вперше було запроваджено міністерство віросповідань. Попередники гетьмана – Центральна Рада та її уряд не визнавали потреби в такому міністерстві, оскільки, як революціонери і соціалісти, взагалі не надавали серйозної ваги церковній справі [1, с. 221].

Позицію Української Держави у церковному питанні чітко виклав міністр віросповідань О. Г. Лотоцький, проголосивши 12 листопада 1918 р. на засіданні Всеукраїнського Православного Церковного Собору заяву від імені уряду: «У нас церква перебуває в зв'язку з державою, – тому державна влада має не лише право, але й обов'язок установити взаємовідносини між ними. ... Основна засада української державної влади полягає в тому, що в самостійній державі має бути і самостійна церква. Цього однаково вимагають інтереси і держави, і церкви. Ніякий уряд, що розуміє свої державні обов'язки, не може згодитись на те, щоб осередок церковної влади перебував в іншій дер-

жаві. Тим менше можна допустити це в даному випадку – з огляду на кардинальну різницю між становищем церкви в Московщині і в Україні. Тому українська церква має бути автокефальною під головуванням київського митрополита та в канонічному зв'язку з іншими самостійними церквами. ... Таким чином, автокефалія української церкви – це не лише церковна, але й національна наша необхідність» [1, с. 232].

На це деякі проросійські члени Собору висловилися, що вони вважають за краще відокремити церкву від держави в інтересах церковної свободи за прикладом більшовицької Росії. Уряд же відповів, що нікому не перешкоджає переселитися на територію РСФРР, а до відокремлення церкви від держави – з мотивів бюджетних – ставиться прихильно. Але це не дасть ширших прав церкві, яка отримає тоді статус приватної установи.

Отже, в Українській Державі на конституційному рівні проголошувалась свобода віросповідання, а православна церква визнавалась офіційною і отримала статус корпорації публічного права.

Третій розділ «Законів ...» визначав права і обов'язки українських козаків і громадян – саме на такі два стани, на думку П. Скоропадського, мав поділитися народ України. Козаки і громадяни мали рівні конституційні права і обов'язки, повинні були платити податки і мита, а також відбувати встановлені законом повинності. Захист вітчизни проголошувався їх святим обов'язком.

Козаки і громадяни мали право вільно обирати місце проживання і працю, виїжджати за кордон, укладати майнові угоди. Вони також мали право із законом метою мирно і без зброї проводити зібрання, створювати громади і спілки. Кожному проголошувалась в установлених законом межах свобода думки, слова і друку. Встановлювались юридичні гарантії захисту кожної особи від незаконного кримінального переслідування. Проголошувалась недоторканність особи, оселі, власності. Примусове відчуження нерухомого майна для державної чи громадської користі було можливим лише за відповідну платню.

Однак реалізувати права людини у повному обсязі в той час було складно, зокрема, з огляду на німецько-австрійську окупацію. Проголошення цих прав більшою мірою показувало наміри Гетьмана.

Правовий статус козаків і громадян мав визначатися окремими законами, які згодом і були прийняті. Так, 2 липня 1918 р. Рада Міністрів ухвалила, а Гетьман затвердив Закон «Про громадянство Української держави», який встановлював «державно-правову приналежність людини до неї, що надає особі права й обов'язки українського громадянина» [1, с. 108]. Подвійне громадянство чи підданство заборонялося. Громадянами Української Держави визнавались усі російські піддані, що перебували в Україні на час видання цього закону. Саме цей документ поклали в основу аналогічного закону «Про громадянство України», ухваленного Верховною Радою України 8 жовтня 1991 р. [11, с. 94]. На відміну від сучасного Закону України, Закон від 2 липня 1918 р. у додатку містив так зване «Заприсяжне обіцяння»: кожний, прийнятий до громадянства, повинен був скласти присягу на вірність Українській Державі [1, с. 110].

На основі цього закону велика кількість людей заявила бажання набути українське громадянство і повернутися на батьківщину. Так звані «українські потяги», що перевозили українських громадян з Московщини в Україну, були переповнені пасажирами. Відмовлялися від українського громадянства лише одиниці, як наприклад, відомий російський монархіст і українофоб В. Шульгін [1, с. 111].

Універсал Гетьмана «Про відродження козацького стану» від 16 жовтня 1918 р. [13, с. 57] створив правову базу для відновлення українського козацтва. П. Скоропадський розумів, що в боротьбі з більшовизмом визначальну роль відіграватиме соціальна верства, яка вільно володіє землею та зброєю. На розвиток діяльності козацьких осередків було навіть виділено невелике фінансування, проте козацький рух уже не встиг набути оформлення.

Про наміри П. Скоропадського «твердо стояти на сто-рожі порядку і законності» [7, с. 116] свідчив четвертий розділ «Законів...», в якому декларувалося що «Українська Держава керується на твердих основах законів, вида-них в установленій черзі». Закон був обов'язковим для всіх громадян та іноземців. Незнання закону не звільняло від відповідальності. Закон вступав в силу після обнародування в установленому порядку і не мав зворотної дії в часі. Скасувати закон можна було лише силою закону. Загальний закон не скасовував дію спеціального, якщо цього не було зазначено в самому законі.

За відсутності вищих представницьких органів законодавча процедура мала спрощений характер. Законопроекти розроблялися відповідними міністерствами й передавалися на «загальне обмірковування» Ради Міністрів. Закони, ухвалені Радою Міністрів, затверджувались Гетьманом. Міністри мали право видавати розпорядження для тлумачення та розвитку положень законів, при чому такі розпорядження підлягали попередній ухвалі Радою Міністрів.

Законодавча процедура була деталізована у спеціальному законі «Про порядок складання законопроектів, внесення їх до Ради Міністрів, обговорення, затвердження їх та про форму і порядок оголошення законів» від 2 червня 1918 р. Закони приймалися на засіданні уряду простою більшістю голосів, а за їх рівності вирішальним був голос Голови Ради Міністрів. Законопроекти, які потребували виділення коштів з державної скарбниці, обов'язково визнавалися міністром фінансів [14, с. 11].

29 жовтня 1918 р. П. Скоропадський у своїй «Грамоті до українського народу з приводу півріччя існування Української Держави» підбив певні підсумки законодавчої діяльності: «За цей час видано більше 400 законодавчих актів, метою котрих являлось упорядкування політичного й економічного життя України». [15, с. 1]. Цією ж грамотою П. Скоропадський сповістив, що доручив Раді Міністрів виробити закон про Український Союз. За проектом закону про вибори до Державного Союзу, підготовленим Спеціальною комісією при Міністерстві внутрішніх справ, Україна поділялась на 251 виборчий округ. Вибори запланували на 15 лютого 1919 р. Щоб відсіяти від голосування радикальну молодь, установили досить високий виборчий ценз – 25 років. Вибори мали відбутися на основі загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні [11, с. 97]. Можна погодитись з думкою Д. Яневського, що П. Скоропадський з командою однодумців прагнули будувати Україну саме як правову державу [11, с. 80].

Гетьман не мав на меті прийняття конституції, вважаючи це прерогативою майбутнього Союзу, проте Рада Міністрів розробила два проекти конституції. За основу першого проекту, який отримав назву «Конституція Української Держави», було взято Конституцію УНР 1918 р. Україна проголошувалася суверенною унітарною парламентською республікою з розподілом влади. Парламент формувався шляхом загальних рівних виборів шляхом таємного голосування за пропорційною системою терміном на 4 роки. Голова парламенту був головою держави і формувал уряд, який був підзвітний парламенту. Проголошувалися рівність

прав громадян, єдине громадянство, широкі демократичні права і свободи [16, с. 68–69]. Другий проект – «Основний Закон Української Держави», розроблений на основі «Зводу основних державних законів Російської імперії» 1906 р., передбачав встановлення спадкової конституційної монархії на чолі із королем. Проект закріплював права і свободи, гарантії недоторканності громадян та козаків як окремого суспільного стану. Всім народностям України надавалось право «на вільне культурне самовизначення» [16, с. 72]. Парламент, що мав назву Державна Рада, складався з двох палат: верхньої – Генеральної ради у складі 150 членів та нижньої – Ради депутатів у складі 600 осіб. Король мав право розпуску парламенту, призначав склад уряду – Державного канцлера та міністрів.

П. Скоропадського часто критикують за проголошення 14 листопада 1918 р. Грамоти про федерацію України з майбутньою небільшовицькою Росією. За словами Д. Дорошенка, цей акт був результатом трагічних зовнішньополітичних обставин і мав на меті в буквальному сенсі рятувати від загибелі Українську Державу. По суті він носив чисто декларативний характер, оскільки політика Гетьмана та його уряду протягом семи місяців свідчили про будівництво самостійної української держави, незалежність якої фактично зберігалась і надалі [1, с. 287]. У листопаді 1918 р., коли ще не існувало небільшовицької Росії як суб'єкту федерації, головною загрозою українській незалежності був російський більшовизм. Також і Москва вбачала небезпеку для нової комуністичної імперії не в політичних деклараціях українських соціалістів, а саме у наявності реальної Української Держави. В. Ленін заявляв, що подальше існування Гетьманату Павла Скоропадського призведе до розпаду державності до меж Московської держави XV століття [17]. Всупереч сподіванням, проголошення «федеративної Грамоти» не допомогло П. Скоропадському отримати допомогу Антанти. Воно посприяло розгортанню антигетьманського повстання.

На думку І. Лисяка-Рудницького, головна причина провалу української державності в тому, що тоді не зуміли розв'язати проблеми влади: «Коли б енергії, безплідно розпорошені у внутрішньо-українській громадянській війні та в авантюрах різних отаманів, були зосереджені в одному фокусі, Україна без труду відстояла б свою незалежність і навіть здобула в провідну роль у Східній Європі» [18, с. 342].

Отже, П. Скоропадський поєднував національно-консервативну ідеологію в розбудові держави та ліберально-реформаторські засади в економіці. Конституційний лад Української Держави базувався на таких принципах: легітимності влади, соборності українських земель, суверенності, національної держави, унітарності, правової держави, авторитаризму, поєднання законодавчої та виконавчої влади, політичної неупередженості, стабільності та професіоналізму влади, єдиного громадянства, офіційного статусу православної церкви.

Конституційне законодавство Української Держави мало установчий, програмний характер, оскільки воно не отримало подальшого розвитку внаслідок короткого періоду існування Гетьманату.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дорошенко Д. І. Історія України 1917–1923 рр.: в 2 т. Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 року. Київ: Темпора, 2002. 351 с.
2. Михайлова О. Ю. Павло Скоропадський: «Крім негідників, усі підуть за мною». Київ: Парламентське видавництво, 2018. 368 с. (Серія «Політичні портрети»).
3. Дорошенко Д. І. Історія України 1917–1923 рр.: в 2 т. Т. 1: Доба Центральної Ради. Київ, Темпора, 2002. – 2002. – 319 с.
4. Терещенко Ю. І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції. *Гетьманат Павла Скоропадського: історія, постаті, контрверсії: всеукр. наук. конф. 19-20 трав. 2008 р.* / Укр. ін-т нац. пам'яті, Ін-т історії України НАН України. Київ: Видавництво ім. Олени Теліги, 2008. С. 13–40.
5. Лисяк-Рудницький І. *Історичні есе. В 2 т. Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. Київ: Основи, 1994. 573 с.* Українська революція з перспективи сорокаліття. 39–51.
6. Стахів М. Державний устрій Української Держави в 1917–20 рр. *Енциклопедія Українознавства. Загальна частина.* Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. Т. 2. С. 647–650.
7. Історія української Конституції / Упоряд. А. Г. Слюсаренко, М. В. Томенко. Київ: Право, 1997. 464 с.
8. Ковальов Д. В., Пономаренко А. Б. Політико-правові принципи конституційного ладу в конституції Української Народної Республіки. *Політичне життя.* 2018. №4. С. 11–16.

9. Бойко О. Територія, кордони і адміністративно-територіальний поділ Української Держави гетьмана П. Скоропадського (1918). *Регіональна історія України. Збірник наукових статей*. 2009. Випуск 3. С. 217–232.
10. Скоропадський П.П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 / пер. з рос. Е. Соловей; упоряд. І. Гирич. Київ: Наш формат, 2017. 456 с.
11. Яневський Д. Б. Проект «Україна», або Спроба Павла Скоропадського. Харків: Фоліо, 2010. 284 с.
12. *Державний вісник*. 1918. № 1. 16 травня.
13. Українська держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали: у 2 т. / редкол.: В. Верстюк (відп. ред.) та ін.; упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Т. 2. Київ: Темпора, 2015. 411 с.
14. Подковенко Тетяна. Конституційне законодавство Української держави гетьманату П. Скоропадського. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. №6. С. 8–12.
15. *Державний вісник*. 1918. №66. 2 листопада.
16. Єфремова Н. В. Нові погляди щодо оцінки проектів Конституції Української Держави доби П. Скоропадського. *Революції в Україні у XX – XXI століттях: співзвуччя епох*. Одеса, 2005. С. 66–73.
17. Терещенко Ю. Чи був Павло Скоропадський федералістом? *Український тиждень*. 2018. № 47 (575). 7 листопада. URL: <https://tyzhden.ua/chy-buv-pavlo-skoropadskyj-federalistom/> (дата звернення 22.03.2025).
18. Лисяк-Рудницький І. Правопорядок і революція. *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе*. В 2 т. Т. 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. Київ: Основи, 1994. С. 333–344.